

ORIGINAL ARTICLE

An analysis of the mediating role of academic procrastination in the relationship between cyberspace usage and aggression among sixth grade elementary school students

Maryam Darvishi^{1*}, Rahim Rahimi²

1. assistant Professor of Educational Sciences and psychology, Payame Noor University, Tehran, Iran.
2. M.sc. Educational Psychology, Department of Educational Psychology, Islamic Azad University, Hamedan, Iran.

Correspondence:

Maryam Darvishi

Email: m.darvishi61@pnu.ac.ir

Receive Date: 27/Dec/2025

Revise Date: 14/Feb/2026

Accepted: 11/Mar/2026

Publish Date: 21/Mar/2026

How to cite

Darvishi, M. & Rahimi, R. (2026). An analysis of the mediating role of academic procrastination in the relationship between cyberspace usage and aggression among sixth grade elementary school students. *New Studies in Educational Sciences*, 2 (1), 61-72. (<https://doi.org/10.30473/ns.2026.78591.1070>)

ABSTRACT

Introduction and Objective: The emergence of social networks has provided new challenges and opportunities for understanding learners' motivation. Therefore, the main objective of this study was An analysis of the mediating role of academic procrastination in the relationship between cyberspace usage and aggression among sixth grade elementary school students. **Method:** The study was applied in terms of purpose and descriptive in terms of method, correlational. The statistical population was all sixth grade elementary school male students in Dargazin County (260 people) in the academic year 1403-1404, 260 people. 152 people were selected using the Krejci and Morgan table and were reduced to 120 people due to attrition. The sampling method used was a multi-stage cluster. The measurement tools in this study included three standard cyberspace questionnaires: Lee et al. (2005), Nielsen's aggression questionnaire (2000), and the Savari academic procrastination questionnaire (2011). data were analyzed using descriptive statistics such as frequency distribution table, graphs, mean and standard deviation and to test statistical hypotheses of correlation coefficient and structural equation using smart pls and smart pls (3, 3, 3). **Findings:** the results showed that: there is a meaningful relation between the use of cyberspace and aggression with the mediating role of academic procrastination among students. there is a meaningful relation between the use of cyberspace and academic procrastination; there is a meaningful relation between the use of virtual space and academic procrastination ($p < 0.005$). **Conclusion:** The findings indicate the negative impact of using cyberspace on students' academic performance and social relationships. Therefore, given the importance of the relationship between cyberspace and aggression and procrastination, identifying the factors affecting students' excessive use of cyberspace and their excessive involvement with cyberspace, which has many negative effects on their mental and physical health, should be a priority for governments, parents, schools and other relevant organizations.

KEYWORDS

Cyberspace Use, Aggression, Academic Procrastination.

«مقاله پژوهشی»

واکاوی نقش میانجی اهمال کاری تحصیلی در رابطه بین استفاده از فضای مجازی و پرخاشگری دانش آموزان پایه ششم ابتدایی

مریم درویشی^{۱*}، رحیم رحیمی^۲

۱. استادیار، گروه علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.
۲. کارشناسی ارشد، گروه روانشناسی تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران.

نویسنده مسئول:

مریم درویشی

رایانامه: m.darvishi61@pnu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱۰/۰۶

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۱۱/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۲/۲۰

تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۱/۰۱

استناد به این مقاله:

درویشی، مریم و رحیمی، رحیم. (۱۴۰۵). واکاوی نقش میانجی اهمال کاری تحصیلی در رابطه بین استفاده از فضای مجازی و پرخاشگری دانش آموزان پایه ششم ابتدایی. *مطالعات نوین در علوم تربیتی*، ۲(۶۱)، ۷۲-۶۱. (<https://doi.org/10.30473/ns.2026.78591.1070>)

چکیده

مقدمه و هدف: ظهور شبکه‌های اجتماعی چالش‌ها و فرصت‌های جدیدی را برای درک انگیزه فراگیران فراهم کرده است. بنابراین هدف اصلی این پژوهش واکاوی نقش میانجی اهمال کاری تحصیلی در رابطه بین استفاده از فضای مجازی و پرخاشگری دانش آموزان پایه ششم ابتدایی بود. **روش:** پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر روش توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری، کلیه دانش آموزان پسر پایه ششم ابتدایی شهر درگزین در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ به تعداد ۲۶۰ نفر بود که تعداد ۱۵۲ نفر با استفاده از جدول کرجسی و مورگان انتخاب شد و به دلیل ریزش، به ۱۲۰ نفر تقلیل یافت. روش نمونه‌گیری استفاده شده، خوشه‌ای چندمرحله‌ای بود. ابزار اندازه‌گیری در این پژوهش شامل سه پرسشنامه استاندارد فضای مجازی لی و همکاران (۲۰۰۵)، پرسشنامه پرخاشگری نیلسون (۲۰۰۰) و پرسشنامه اهمال کاری تحصیلی سواری (۱۳۹۰) بود. تحلیل داده‌ها با استفاده از شاخص‌های آماری توصیفی نظیر جدول توزیع فراوانی، نمودار، میانگین و انحراف استاندارد انجام شد و جهت آزمون فرضیه‌های آماری از ضریب همبستگی و معادلات ساختاری با استفاده از SPSS26 و Smart pls(3,3,3) استفاده شد. **یافته‌ها:** نتایج نشان داد که: مدل پژوهش از برازش مطلوبی برخوردار است؛ بین استفاده از فضای مجازی با پرخاشگری با نقش میانجی اهمال کاری تحصیلی دانش آموزان رابطه معنی‌دار وجود دارد. بین استفاده از فضای مجازی و پرخاشگری رابطه معنی‌دار دارد. بین استفاده از فضای مجازی و اهمال کاری تحصیلی و بین اهمال کاری و پرخاشگری رابطه معنی‌دار وجود دارد. ($p < 0.005$) **نتیجه‌گیری:** یافته‌ها بیانگر تاثیر استفاده از فضای مجازی بر پرخاشگری و اهمال کاری دانش آموزان بود. لذا با توجه به رابطه استفاده از فضای مجازی با پرخاشگری و اهمال کاری، شناخت و کنترل عوامل موثر بر استفاده بی‌رویه دانش آموزان از این فضا از سوی دولت‌ها، والدین، مدارس و سایر ارگان‌های مربوطه، ضروری به نظر می‌رسد.

واژه‌های کلیدی

استفاده از فضای مجازی، پرخاشگری، اهمال کاری.

مقدمه

ظهور شبکه‌های اجتماعی چالش‌ها و فرصت‌های جدیدی را برای درک انگیزه فراگیران فراهم کرده است (ابوطالبی و همکاران، ۱۴۰۳). پدیده شبکه‌های اجتماعی مجازی، در واقع تکامل یافته‌ی وب‌سایت‌های اینترنتی و گونه‌ای از رسانه‌های اجتماعی جدید هستند؛ این سایت‌ها بستری را فراهم می‌کنند تا افراد با توجه به موضوعات مشترک، در قالب جوامع مجازی با یکدیگر تعامل داشته باشند؛ به طوری که شبکه اجتماعی را می‌توان مجموعه‌ای از پیوندهای میان گروه‌ها و افراد دانست (سلیمانی و کریمی، ۱۳۹۶). کارکرد اصلی این سایت‌ها بر پایه ایجاد هویت مجازی (پروفایل) و برقراری ارتباط سریع میان کاربران و اطرافیان آن‌ها استوار است. در این پروفایل‌ها، کاربران از محتوای متنوعی مانند ویدئو، صوت، عکس و مطالب وبلاگی استفاده می‌کنند (کاپلان و هالنلین، ۲۰۱۰). گرچه تکنولوژی‌های دیجیتال و موبایل مزایای بسیاری دارند، اما استفاده بیش از حد و غیرمنظم از آن‌ها می‌تواند به وابستگی و رفتارهای اعتیادی منجر شود که پیامدهای آن هم سلامت جسم و هم سلامت روان را در بر می‌گیرد (چوکسی و پاتل^۲، ۲۰۲۱). تعریف علمی اعتیاد به فضای مجازی، تعامل انسان با اینترنت به عنوان یک رفتار اعتیادی غیر زیست‌شناختی است که فرد از آن به عنوان راهکاری برای گریزان شدن از استرس یا حوادث ناگوار زندگی استفاده می‌کند. این پدیده در واقع یک اختلال عملکردی ناشی از عدم کنترل تکانه‌ها در دنیای دیجیتال است (مونزی و مویامانی^۳، ۲۰۲۳). شایان ذکر است که رشد و تکامل کودکان و نوجوانان تحت تأثیر تعامل میان ویژگی‌های فردی و محیط‌های اجتماعی (مانند محله، مدرسه، خانواده و همسالان) است (اسرائیل^۴ و همکاران، ۲۰۲۱). تحقیقات نشان می‌دهد که خطر بروز آسیب‌های ناشی از بازی‌های آنلاین با کاهش سن افزایش می‌یابد و این خطر در دوران نوجوانی به اوج خود می‌رسد (آندرسن^۵ و همکاران، ۲۰۱۶)؛ زیرا نوجوانان به دلیل ماهیت کاوشگری و تمایل به تجربه‌های هیجان‌بخش، ممکن است رفتارهایی انجام دهند که سلامت آن‌ها را تهدید کند (وو^۶ و همکاران، ۲۰۱۹).

لیسون و آستین فیلد (۲۰۱۶) معتقدند که شبکه‌های اجتماعی

ابزاری برای معرفی خود و تداوم روابط اجتماعی میان کاربران هستند. این موضوع در ایران نیز مشهود است؛ برخلاف آنچه به نظر می‌رسد، وجود محدودیت‌های دسترسی (فیلترینگ) در پلتفرم‌های پرتعدادی مثل اینستاگرام، تلگرام و توئیتر، مانع از استقبال گسترده کاربران نشده است و استفاده از فیلترشکن‌ها باعث شده این شبکه‌ها همچنان جریان فعال خود را حفظ کنند. آمار ارائه شده توسط کمیسیون فناوری اطلاعات و ارتباطات اتاق ایران نیز این روند صعودی را تایید می‌کند؛ این گزارش حاکی از آن است که از میان جمعیت ۸۴ میلیونی کشور، ۵۹ میلیون نفر کاربر اینترنت هستند که حدود ۳۳ میلیون نفر از آن‌ها در شبکه‌های اجتماعی حضور دارند. این رقم نسبت به سال ۲۰۱۹، شاهد رشد ۵۲ درصدی بوده است. (خجسته و همکاران، ۱۴۰۱). همچنین تحقیقات نشان می‌دهند که رابطه پیچیده‌ای بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی و عملکرد تحصیلی وجود دارد، جایی که هم می‌تواند تعامل و نتایج یادگیری فراگیران را افزایش دهد و هم می‌تواند مانع آن شود (بواهن^۷ و همکاران، ۲۰۱۹؛ گلزار^۸ و همکاران، ۲۰۲۱). بواهن و همکاران (۲۰۱۹) دریافتند که خودکارآمدی تحصیلی می‌تواند به عنوان میانجی در رابطه بین تعامل با شبکه‌های اجتماعی و نتایج تحصیلی عمل کند. برخی مطالعات نشان می‌دهند که شبکه‌های اجتماعی ممکن است با تشویق به چند وظیفه‌ای بودن که منجر به کاهش تمرکز تحصیلی می‌شود، عملکرد را تضعیف کند (یو^۹ و همکاران، ۲۰۱۹). بنابر نتایج میناوی و همایون نیا (۱۴۰۴) میان استفاده از فضای مجازی و مولفه‌های پرخاشگری رابطه‌ای مثبت و معنادار وجود دارد؛ به این معنا که با افزایش میزان استفاده از فضای مجازی، احتمال بروز رفتارهای پرخاشگرانه در دانش‌آموزان افزایش می‌یابد. بیشترین تأثیر فضای مجازی بر مولفه پرخاشگری کلامی و کمترین متعلق به پرخاشگری جسمانی بوده است. بین استفاده از فضای مجازی و انگیزه پیشرفت رابطه منفی و معنادار دیده شد. بیشترین تأثیر فضای مجازی بر مولفه علاقه اجتماعی و کمترین بر قدرت اجتماعی بوده است. میان استفاده از فضای مجازی و پیشرفت تحصیلی رابطه منفی و معنادار دیده شد؛ یعنی با افزایش استفاده از فضای مجازی، سطح پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان کاهش می‌یابد. مطالعات اخیر (خلخالی و همکاران، ۱۴۰۳) بیانگر آن است که استفاده از رسانه‌های اجتماعی مستقیماً با انگیزه و

5. Andreassen
6. Wu
7. Boahene
8. Gulzar
9. Yu

1. Kaplan & Haenlein
2. Choksi & Patel
3. Mwenzi & Moyamani
4. Israel

عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان در ارتباط است. علاوه بر این، ارتباطی مثبت میان پرخاشگری با مفاهیمی چون اهمال کاری (اعم از عمدی یا ناشی از بی‌برنامگی و خستگی) و فرسودگی تحصیلی (شامل بی‌علاقگی و ناکارآمدی) یافت شده است (کلهری و سلیمی، ۱۳۹۷). همچنین نتایج پژوهش بودایووا و سینتولوا^۱ (۲۰۲۵) نشان داد که دانش‌آموزان جوان‌تر بیشتر با این نظر موافقت می‌کنند که محیط آموزش الکترونیکی مجازی بر احساسات، تفکر و تجربه درس آنها تأثیر می‌گذارد. آنها با بررسی میزان تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر اوقات فراغت سنتی با خانواده، نیز دریافتند که شبکه‌های مجازی بر هوش هیجانی دانش‌آموزان نسل Z تأثیر منفی می‌گذارند.

یکی از متغیرهای مورد نظر در پژوهش حاضر، پرخاشگری^۲ است؛ پدیده‌ای جهانی که با ایجاد آشفتگی در روابط انسانی، سلامت روان جمعی را مختل می‌سازد (شاه‌محمدی و گرچی، ۱۳۹۹). باس و پری (۱۹۹۲) پرخاشگری را در چهار مؤلفه پرخاشگری فیزیکی، پرخاشگری کلامی، خشم و خصومت، دسته‌بندی نموده‌اند (نقل از فرخ سیری و سعیدمنش، ۱۴۰۴). پرخاشگری در دوره نوجوانی، چه به صورت کلامی و چه غیرکلامی، اگر مهار نشود می‌تواند کارکردهای اجتماعی فرد را به شدت تخریب کند (اوجان^۳ و همکاران، ۲۰۱۵). از دیدگاه برخی متخصصان، این رفتار یک اقدام هدفمند برای وارد کردن آسیب روانی یا جسمی به دیگران است که در قالب بزهکاری یا خشونت‌های بدنی ظاهر می‌شود (کانگر^۴ و همکاران، ۲۰۱۵). این رفتار که اغلب با آسیب‌های عمدی همراه است، یک چالش جدی در حوزه سلامت عمومی محسوب می‌شود (وکیلی و همکاران، ۱۳۹۵). از آنجا که پرخاشگری در نوجوانی ریشه بسیاری از اختلالات رفتاری را تشکیل می‌دهد، می‌تواند منجر به بروز جرم، تجاوز به حقوق دیگران و یا در صورت درون‌ریزی، آسیب‌های جسمی و روانی شود (سیارپور و همکاران، ۱۳۹۰). در همین راستا، گارنفسکی^۵ و همکاران (۲۰۰۹) پرخاشگری را ناشی از ناتوانی در تنظیم شناختی هیجان دانسته و آن را راهبردی ناکارآمد برای مقابله با رویدادهای استرس‌زا معرفی می‌کنند.

اهمال کاری تحصیلی^۶ نیز به عنوان یکی از چالش‌های کلیدی

در سیستم‌های آموزشی مطرح است (ملگار^۷ و همکاران، ۲۰۲۲). این پدیده به معنای تعویق انداختن یا اجتناب از انجام وظایف و مسئولیت‌هاست (نورلیلا و رحماواتی^۸، ۲۰۱۹). به گونه‌ای که فرد با وجود توانایی و آگاهی از پیامدهای منفی، از انجام کارها خودداری کرده و آن‌ها را به آینده واگذار می‌کند (فرنا^۹ و همکاران، ۲۰۱۸). اهمال کاری، حاوی جلوه‌های گوناگونی است که متداول‌ترین آنها، اهمال کاری در تحصیل است. با توجه به اطلاعات موجود، اهمال کاری تحصیلی به عنوان یک مشکل شایع در جامعه دانش‌آموزی شناخته شده است (الموروموده^{۱۰} و همکاران، ۲۰۲۴). اهمال کاری تحصیلی به وضعیتی اشاره دارد که دانش‌آموزان در آن نسبت به وظایف و مسئولیت‌های خود در حوزه تحصیلی بی‌توجهی و بی‌اعتنایی نشان می‌دهند که خود، شامل عدم تکمیل و تحویل وظایف، عدم حضور و مشارکت فعال در کلاس‌ها، عدم مطالعه و استعداد پژوهشی، و عدم تلاش برای بهبود وضعیت تحصیلی است (سوارتدال و لوک^{۱۱}، ۲۰۲۲). اهمال کاری تحصیلی با پیامدهای منفی زیادی همراه است که می‌تواند نظام آموزشی را تحت تأثیر قرار دهد. برای مثال، اهمال کاری تحصیلی می‌تواند منجر به کاهش عملکرد و عمق درک مفاهیم تحصیلی شود. با تأخیر در انجام تکالیف و تمرین‌های تحصیلی، دانش‌آموزان از فرصت‌های یادگیری درست و به موقع محروم می‌شوند که می‌تواند به کاهش نمرات و عدم یادگیری مطلوب درسی منجر شود (فنتاو^{۱۲} و همکاران، ۲۰۲۲)؛ به طوری که بسیاری از دانش‌آموزان به دلیل درگیر شدن در سرگرمی‌های بی‌بهره در طول روزهای درسی، در انجام وظایف تحصیلی خود دچار مشکل شده و در نهایت موفق به اتمام تکالیف خود نمی‌شوند؛ پدیده‌ای که می‌تواند با ایجاد اضطراب، موجب اختلال در روند زندگی روزمره آنان شود (آسمالی و ساین^{۱۳}، ۲۰۲۲). از منظر آماری نیز، پژوهش‌ها حاکی از آن است که بیش از نیمی از دانش‌آموزان و دانشجویان با پدیده اهمال کاری و تعویق وظایف دست و پنجه نرم می‌کنند (هاشمی‌زاده نهی و همکاران، ۱۳۹۹). اهمیت این موضوع زمانی آشکار می‌شود که بدانیم اهمال کاری تحصیلی می‌تواند حتی برای افراد دارای هوش و توان یادگیری بالا، منجر به از دست رفتن فرصت‌های علمی و وارد آمدن آسیب‌های جبران‌ناپذیر به مسیر زندگی پژوهشی آن‌ها شود (گریو^{۱۴}

8. Nurlaila & Rahmawati

9. Fernie

10. Almurumudhe

11. Svartdal & Løkke

12. Fentaw

13. Asmali & Sayin

14. Gareau

1. Budayová & Cintulová

2. aggression

3. Ojanen

4. Conger

5. Garnefski

6. Academic procrastination

7. Melgaard

ابزارها

پرسشنامه فضای مجازی لی و همکاران (۲۰۰۵): پرسشنامه استاندارد فضای مجازی توسط لی و همکاران (۲۰۰۵) طراحی شده است و دارای ۲۱ گویه می‌باشد. روش نمره‌گذاری این پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت است؛ به این ترتیب که گزینه کاملاً مخالفم (۱) مخالفم (۲) نظری ندارم (۳) کاملاً موافقم (۴) و موافقم (۵) امتیاز دارند. بین خرده‌مقیاس‌های پرسشنامه فضای مجازی همبستگی مثبت و منفی مشاهده شده که حاکی از روایی مطلوب همگرا و واگرایی این پرسشنامه است. پایایی پرسشنامه در پژوهش حاضر، با استفاده از روش آلفای کرونباخ محاسبه شد که برابر با ۰/۷۸۴ بود.

پرسشنامه پرخاشگری نیلسون (۲۰۰۰): برای سنجش شدت خشم، از پرسشنامه طراحی‌شده توسط نیلسون (۲۰۰۰) استفاده شد. این ابزار مشتمل بر ۳۹ گویه است که با بهره‌گیری از مقیاس چهاردرجه‌ای لیکرت، میزان شدت خشم را ارزیابی می‌کند. بر اساس مطالعه زیبایی و همکاران (۱۳۹۲)، ضریب آلفای کرونباخ این پرسشنامه فراتر از ۰/۷۰ گزارش شده است.

پرسشنامه اهمال‌کاری تحصیلی سواری (۱۳۹۰): این پرسشنامه توسط سواری (۱۳۹۰) ساخته شده است که متشکل از ۱۲ گویه در قالب سه مؤلفه اصلی شامل: تعلل‌ورزی عمدی، تعلل‌ورزی برخاسته از خستگی (جسمی و روانی) و تعلل‌ورزی ناشی از عدم برنامه‌ریزی است. روش نمره‌گذاری این پرسشنامه از نظر سواری (۱۳۹۰) برای هر کدام از گویه‌ها دارای نمرات صفر تا چهار می‌باشد که از (هرگز = ۰ تا همیشه = ۴) را شامل می‌شود. سواری (۱۳۹۰) ضمن تأیید مطلوبیت روایی و پایایی این مقیاس، مقادیر آلفای کرونباخ را برای کل آزمون ۰/۸۵ و برای زیرمقیاس‌های اول، دوم و سوم به ترتیب ۰/۷۷، ۰/۶۰ و ۰/۷۰ گزارش کرد. علاوه بر این، با همبستگی با آزمون تعلل‌ورزی تاکمن (۱۹۹۱)، مقدار روایی آزمون ۰/۳۵ برآورد شد که نشان‌دهنده سطح مطلوب روایی است (سواری، ۱۳۹۰). همچنین در پژوهش حاضر مقدار آلفای کرونباخ تعلل‌ورزی ۰/۷۵۰ به دست آمد.

یافته‌ها

یافته‌های این تحقیق با توزیع پرسشنامه‌ها بین ۱۲۰ نفر از دانش‌آموزان پسر پایه ششم ابتدایی شهر درگزین به شرح ذیل می‌باشد:

و همکاران، ۲۰۱۸). در این راستا تراس و کوکسن^۱ (۲۰۲۰) تصریح نمودند که بین میزان اعتیاد اینترنتی و اهمال‌کاری تحصیلی دانش‌آموزان رابطه معناداری وجود دارد که باعث بالا رفتن اهمال‌کاری جوانان می‌گردد. ناظری و همکاران (۱۴۰۵) خاطرنشان کردند که اهمال‌کاری تحصیلی می‌تواند منجر به بی‌صدافتی تحصیلی گردد. علاوه بر این، یافته‌های رستمی ترزنگ و همکاران (۱۴۰۴) نشان می‌دهد که میان اهمال‌کاری تحصیلی و طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه، رابطه‌ای مستقیم و مثبت با متغیرهای ناگویی خلقی و اعتیاد به رسانه‌های اجتماعی وجود دارد. در عصر حاضر، اینترنت به ابزاری حیاتی برای ارتباطات، آموزش و سرگرمی بدل شده و به بخش جدایی‌ناپذیری از زیست‌جهان انسان تبدیل گشته است. با گسترش روزافزون کاربرد فناوری، درک الگوی تعامل انسان با این محیط بسیار ضروری است؛ به‌ویژه از آن جهت که اختلالات ناشی از تعامل با اینترنت و شبکه‌های اجتماعی به یکی از موضوعات مهم پژوهشی تبدیل شده است. در دنیای تکنولوژی‌محور امروز، مرز میان استفاده ضروری از اینترنت و اعتیاد به آن بسیار کمرنگ شده است؛ به‌طوری که اگرچه فناوری‌های دیجیتال فعالیت‌های انسانی را تسهیل می‌کنند، اما استفاده افراطی از آن‌ها می‌تواند فرد را به سمت اعتیاد اینترنتی سوق دهد. با توجه به مطالب گفته شده، توجه به متغیرهایی همچون پرخاشگری و اهمال‌کاری در میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی در دانش‌آموزان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از این‌رو، سوال اصلی پژوهش حاضر این است که آیا بین استفاده از فضای مجازی با متغیرهای پرخاشگری و اهمال‌کاری تحصیلی در دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی رابطه‌ای وجود دارد یا خیر.

روش

پژوهش حاضر به لحاظ هدف، کاربردی از حیث روش، توصیفی از نوع همبستگی و از نظر زمانی یک پژوهش مقطعی می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش را دانش‌آموزان پسر پایه ششم ابتدایی شهر درگزین (۲۶۰ نفر) در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ تشکیل می‌داد که از بین آنها تعداد ۱۵۲ نفر با استفاده از جدول کرجسی و مورگان، به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند که به دلیل ریزش، به ۱۲۰ نفر تقلیل یافت.

در جدول ۱ شاخص‌های گرایش مرکزی و پراکندگی استخراج گردید. همچنین، بررسی ویژگی‌های توزیع از طریق شاخص‌های چولگی و کشیدگی انجام شد. با توجه به اینکه مقدار این دو شاخص برای تمامی متغیرها در بازه $[-۲, ۲]$ قرار داشت، فرض نرمال بودن توزیع داده‌ها تأیید می‌گردد.

جدول ۱. شاخص‌های مرکزی و پراکندگی متغیرهای پژوهش

متغیرها	تعداد سوالات	کمترین نمره	بیشترین نمره	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
نیت رفتاری	۳	۳	۱۳	۷.۵۶	۲.۵۲۳	۰.۰۰۱	-۰.۵۵۷
نگرش	۳	۳	۱۳	۷.۴۴	۲.۵۶۳	-۰.۰۳۵	-۰.۶۱۲
سودمندی	۴	۴	۱۶	۹.۱۷	۳.۰۵۸	۰.۲۷۰	-۰.۵۰۶
سهولت	۴	۴	۱۸	۱۰.۴۶	۳.۲۰۷	-۰.۰۱۰	-۰.۴۹۲
سازگاری	۲	۲	۱۰	۴.۹۳	۲.۰۱۶	۰.۵۰۰	-۰.۰۳۹
تاثیر اجتماعی	۲	۲	۱۰	۵.۴۶	۲.۲۹۳	۰.۱۹۵	-۰.۸۱۴
لذت	۳	۳	۱۵	۷.۵۲	۲.۸۴۹	۰.۴۶۱	-۰.۰۵۰
فضای مجازی	۲۱	۲۶	۷۸	۵۲.۵۳	۱۲.۸۴۲	۰.۰۲۱	-۰.۸۲۶
عمدی	۴	۴	۱۶	۹.۴۳	۳.۰۹۲	۰.۰۷۴	-۰.۶۲۷
خستگی	۴	۴	۱۶	۹.۴۰	۳.۱۶۶	۰.۰۱۵	-۰.۸۳۸
بی برنامه‌گی	۴	۴	۱۷	۹.۱۲	۳.۱۴۴	۰.۱۵۹	-۰.۸۷۱
اهمال کاری	۱۲	۸	۳۰	۱۸.۸۳	۵.۴۹۶	۰.۰۰۶	-۰.۷۰۹
ناکامی	۱۱	۱۱	۴۴	۲۵.۱۸	۷.۳۰۶	۰.۳۳۷	-۰.۲۰۶
پرخاشگری بدنی	۹	۹	۳۵	۲۰.۳۷	۶.۴۱۰	۰.۱۵۰	-۰.۸۴۸
روابط با همسلان	۹	۱۰	۳۵	۲۰.۷۴	۵.۹۸۴	۰.۲۹۲	-۰.۷۶۳
روابط با مراجع قدرت	۱۰	۱۰	۳۷	۲۳.۵۱	۶.۰۲۲	۰.۱۶۰	-۰.۷۶۹
پرخاشگری	۳۹	۴۹	۱۴۱	۸۹.۸۰	۲۳.۱۳۷	۰.۳۶۲	-۰.۶۳۳

جدول ۲ نیز رابطه بین متغیرهای پژوهش را به شرح ذیل نشان می‌دهد:

جدول ۲. ماتریس همبستگی متغیرهای مکنون

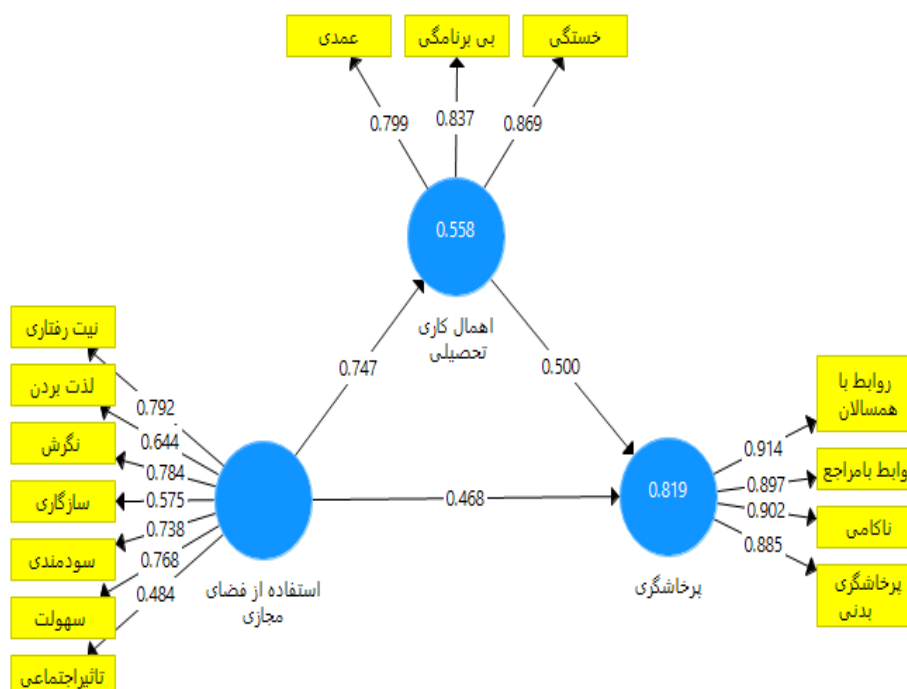
متغیرها	فضای مجازی	اهمال کاری	پرخاشگری
فضای مجازی	۱		
اهمال کاری	۰.۷۱۳**	۱	
پرخاشگری	۰.۸۴۲**	۰.۸۰۵**	۱

**p<0/01 *p<0/05

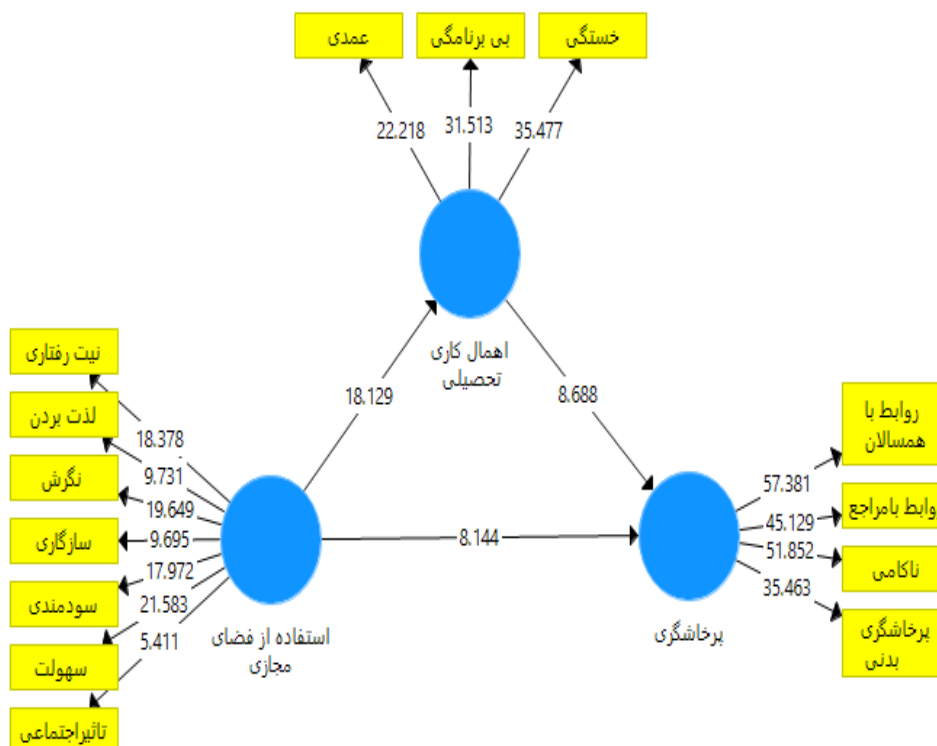
شکل ۲ حالت معناداری پارامترها را نشان می‌دهد:

بررسی مدل پژوهشی

شکل ۱ مدل مفهومی برازش شده در حالت تخمین استاندارد و

شکل ۱. مدل مفهومی برازش شده در حالت تخمین استاندارد

شکل ۲. مدل مفهومی برازش شده در حالت معناداری

جدول ۳. بررسی پایایی، روایی، شاخص مدل، مقدار R^2 و برازش کلی مدل

نام متغیر	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	AVE	CV-Com	CV-Red	R^2	GOF
فضای مجازی	۰.۸۱۱	۰.۸۶۳	۰.۵۱۰	۰.۳۰۶	۰.۰۰۰	—	۰.۳۱۵
اهمال کاری	۰.۷۸۳	۰.۸۷۴	۰.۶۹۸	۰.۳۸۲	۰.۳۸۱	۰.۵۵۸	
پرخاشگری	۰.۹۲۱	۰.۹۴۴	۰.۸۰۹	۰.۶۵۹	۰.۶۵۲	۰.۸۱۹	

با استناد به نتایج جدول مذکور، مقادیر آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی تمامی متغیرها از آستانه ۰.۷ فراتر رفته است. تمامی مقادیر میانگین واریانس استخراج شده از ۰.۴۰ بیشتر بوده و همچنین شاخص‌ها مثبت و بزرگ‌تر از صفر است و مدل دارای اعتبار مناسبی است. حصول مقادیر بیشتر از ۰.۳۳، برای R^2 نشان از برازش کلی

متوسط تا قوی مدل دارد. حصول مقدار ۰.۳۱۵ که بیشتر از ۰.۲۵ است، نشان از برازش متوسط تا قوی مدل دارد. با توجه به شاخص‌های کمی و نتایج بالا می‌توان اذعان داشت که مدل پژوهش از برازش مناسبی برخوردار است. همچنین در جدول ۴ تاثیر متغیرهای مستقیم و غیر مستقیم آمده است.

جدول ۴. تاثیر فضای مجازی بر پرخاشگری با نقش واسطه اهمال کاری تحصیلی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	متغیر واسطه	نوع روش	ضریب مسیر	انحراف استاندارد	آماره t	سطح معنی داری	نتیجه
فضای مجازی	پرخاشگری	اهمال کاری	غیر مستقیم	۰.۳۷۴	۰.۰۵۰	۷.۴۹۲	۰.۰۰۰	تایید
فضای مجازی	پرخاشگری	—	مستقیم	۰.۴۶۸	۰.۰۵۷	۸.۱۴۴	۰.۰۰۰	تایید
فضای مجازی	اهمال کاری	—	مستقیم	۰.۷۴۷	۰.۰۴۱	۱۸.۱۲۹	۰.۰۰۰	تایید
اهمال کاری	پرخاشگری	—	مستقیم	۰.۵۰۰	۰.۰۵۸	۸.۶۸۸	۰.۰۰۰	تایید

نتیجه‌گیری و بحث

هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه استفاده از فضای مجازی با پرخاشگری با نقش واسطه اهمال کاری تحصیلی دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی بود. نتایج نشان داد بین استفاده دانش‌آموزان از فضای مجازی و پرخاشگری رابطه معناداری وجود دارد. این نتیجه با یافته‌های پژوهش میناوی و همایون‌نیا (۱۴۰۴)، خلخالی و همکاران (۱۴۰۳) و بوداییو و سینتولوا (۲۰۲۵) همسو بود. در تبیین یافته‌های این نتیجه می‌توان گفت که فضای مجازی باعث دید وسیع در جهان بینی افراد می‌شود ولی به دلایل گوناگون باعث پرخاشگری در افراد می‌شود. گرچه دنیای دیجیتال بستری برای ابراز نظرات شخصی پیرامون موضوعات گوناگون فراهم آورده است، اما تقابل شدید دیدگاه‌ها، فقدان رعایت آداب گفت‌وگو و نپذیرفتن نقد، عملاً این محیط را به میدان جنگ میان کاربران بدل کرده است. از سوی دیگر، سرعت بالای گردش داده‌ها و ماهیت

غیرقابل کنترل جریان اطلاعات، باعث شده تا کاربران به‌طور مستمر و اغلب ناخواسته، با حجم عظیمی از اخبار و محتواها مواجه شوند؛ محتواهایی که بسیاری از آن‌ها، برخلاف میل کاربر، صرفاً به دلیل حضور در این فضا، در برابر او قرار می‌گیرند. این نوع تحمیل اطلاعات می‌تواند در برخی افراد موجب بروز واکنش‌های خشم‌آلود شود. علاوه بر این، احساس بی‌په‌ودگی، پوچی و اتلاف وقت ناشی از حضور طولانی‌مدت در شبکه‌های اجتماعی، از دیگر عوامل برانگیختگی خشم است، آن هم درحالی که تمایل روزافزون افراد به استفاده از این ابزارها وجود دارد. در واقع، ما با یک چرخه معیوب روبرو هستیم که در آن، جذابیت‌های بی‌پایان فضای مجازی از یک‌سو و پدیده‌هایی نظیر اعتیاد دیجیتال از سوی دیگر، پیوندی ایجاد کرده‌اند؛ به‌طوری که فرد با وجود اینکه از فضای مجازی دچار خشم و پرخاشگری می‌شود، اما به دلیل ویژگی‌های شخصیتی و ماهیت این تکنولوژی، دوباره به سوی آن باز می‌گردد و این تکرار،

می‌شود. البته موضوع اهمال‌کاری و فضای مجازی در زندگی روزمره به وضوح مشاهده می‌شود، در واقع کسانی که وقت زیادی را صرف فضای مجازی می‌کنند اصولاً در کارهای روزمره خود یک عقب‌افتادگی را مشاهده می‌کنند که در مواقعی هم با افت کارایی به دلیل کمبود خواب در کارها قابل لمس است و این اهمال‌کاری در بین دانش‌آموزان بیشتر به صورت اهمال‌کاری تحصیلی قابل رویت است و این مشکل و معضل بزرگ باید توسط جامعه و در مرحله بعد توسط والدین مدیریت شود تا از ساعات حضور بچه‌ها به مدت طولانی در فضای مجازی جلوگیری شود و به این طریق دانش‌آموزان سالم و به تبع، جامعه‌ای سالم در آینده داشته باشیم.

یافته دیگر این پژوهش، بیانگر آن بود که بین اهمال‌کاری تحصیلی و پرخاشگری دانش‌آموزان پایه ششم رابطه وجود دارد. این یافته با پژوهش‌های کلهری و سلیمی (۱۳۹۷) همسو می‌باشد. این یافته نشان‌دهنده‌ی آن است که هرچه میزان اهمال‌کاری افزایش می‌یابد میزان پرخاشگری به مقدار متوسطی افزایش پیدا می‌کند و عکس آن نیز صادق است؛ یعنی هرچقدر میزان اهمال‌کاری کاهش یابد میزان پرخاشگری به مقدار متوسطی کاهش می‌یابد. ازجمله ویژگی‌های افراد اهمال‌کار، پرخاشگری و خشم و غضب نسبت به دیگران است از طرف دیگر افراد برون‌گرا به واسطه‌ی عوامل خارجی و محیطی برانگیخته می‌شوند و بسیار تحت تاثیر محیط قرار دارند و به صورت تکانشی و تهييج‌پذیری نسبت به وقایع اطراف خود واکنش نشان می‌دهند که این می‌تواند ناشی از مقایسه‌ی نادرست با دیگران و نارضایتی از وضع موجود و لجبازی با دیگران باشد که این موارد، با اهمال‌کاری رابطه دارند. خود برون‌گرایی و رابطه با دیگران می‌تواند باعث اهمال‌کاری و تعویق‌اندازی شود؛ پس با افزایش برون‌گرایی احتمال بروز اهمال‌کاری وجود دارد. بخش عمده‌ای از آنچه به ویژگی‌های شخصیتی یک فرد اهمال‌کار نسبت داده می‌شود، ریشه در احساس حقارت و خودکم‌بینی او دارد؛ حسی که از سه نوع تعامل و برخورد اجتماعی مختلف شکل می‌گیرد. افرادی که دچار کمال‌گرایی هستند و خود را موظف می‌دانند که هر فعالیتی را با کیفیتی فراتر و کامل‌تر از دیگران به انجام برسانند، همواره درگیر واکنش‌های ناخواسته ذهنی نظیر ترس، اضطراب و آشفتگی روانی هستند. از سوی دیگر، میل به جلب توجه و کسب محبت از سوی اطرافیان یک ویژگی طبیعی در انسان است، اما زمانی که افراد قادر به دستیابی به سطح مطلوب از این پذیرش اجتماعی نباشند، دچار سرخوردگی شده و در نهایت، این ناامیدی به شکل خصومت و دشمنی نسبت به دیگران بروز می‌کند.

شدت پرخاشگری را افزایش می‌دهد. با توجه به اینکه سلامت روان، رکن اصلی پایداری یک جامعه است و آسیب به آن می‌تواند منجر به فروپاشی ساختار اجتماع شود، رویکرد پیشگیرانه و آموزشی بر درمان اهمیت بیشتری دارد. بنابراین، ضروری است که با هدف دستیابی به استفاده بهینه از این ابزار، فرآیند فرهنگ‌سازی و آموزش‌های لازم آغاز شود تا در کنار بهره‌مندی از مزایای اینترنت، از آسیب‌های آن نیز پیشگیری گردد. در این مسیر، همکاری میان نهادهای دانشگاهی و مراکز آموزشی در سطح کلان می‌تواند نقشی تعیین‌کننده در آگاهی‌بخشی فرهنگی ایفا کند تا تمامی افراد بتوانند از این فناوری برای تسهیل امور و برقراری تعاملات کارآمد و مفید استفاده نمایند.

یافته دیگر این پژوهش نیز بیانگر آن بود که بین استفاده از فضای مجازی با اهمال‌کاری دانش‌آموزان پایه ششم رابطه وجود دارد. این یافته با پژوهش‌های تراس و کوکسن (۲۰۲۰) و رستمی ترزئق و همکاران (۱۴۰۴) همسو می‌باشد. یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که استفاده مفرط از تلفن‌های همراه، منجر به اختصاص ندادن زمان کافی به سایر مسئولیت‌های زندگی شده و باعث می‌شود افراد به‌طور مداوم وظایف خود را به آینده موکول کنند. این مسئله در میان دانش‌آموزان که بخش عمده‌ای از وقت خود را با گوشی‌های هوشمند سپری می‌کنند، به شکل اختلال در مدیریت زمان و افزایش رفتارهای اهمال‌کارانه بروز می‌یابد. در همین راستا، یافته‌های «لیپ و همکاران» حاکی از آن است که صرف زمان بیش از حد برای کار با تلفن همراه، فرآیند مطالعه و انجام تکالیف را برای دانش‌آموزان دشوار می‌سازد و منجر به اختلال در الگوی خواب آنان می‌گردد. این بی‌خوابی یا جابجایی زمان خواب، در نهایت با افزایش خواب‌آلودگی در طول روز، عملکرد تحصیلی را به شکلی منفی تحت تأثیر قرار داده و منجر به اهمال‌کاری در امور درسی می‌شود. اهمال‌کاری، اگرچه در نگاه نخست ممکن است تلاشی برای ایجاد لذت و خوشایندی در زندگی به نظر برسد، اما در بسیاری از موارد، پیامدهای ناگواری همچون استرس، آشفتگی ذهنی و شکست‌های مکرر را به همراه دارد. اگرچه اهمال‌کاری همواره یک مسئله بحرانی نیست، اما می‌تواند با جلوگیری از پیشرفت فرد و مانع‌تراشی در مسیر رسیدن به اهداف، تبعات جبران‌ناپذیری ایجاد کند. از نظر برخی پژوهشگران، اهمال‌کاری یا همان تعویق کارها، عادتی است که در بسیاری از انسان‌ها ریشه دارد و حتی برخی آن را از تمایلات ذاتی بشر می‌دانند. در اصطلاح «اهمال‌کاری تحصیلی» به معنای تأخیر در انجام وظایف و تکالیف مربوط به حوزه تحصیل و یادگیری تعریف

طریق انواع رسانه‌ها و در ادامه، تأثیرات این نمایش‌ها در کودکان و نوجوانان و جوانان است.

از جمله مهم‌ترین محدودیت‌های این پژوهش، محدود بودن جامعه آماری به شهر درگزین می‌باشد که در تعمیم یافته‌ها بایستی جانب احتیاط حفظ گردد. از دیگر محدودیت‌ها می‌توان به محدود بودن ابزار اندازه‌گیری به پرسشنامه اشاره نمود.

با توجه به رابطه فضای مجازی با پرخاشگری و اهمال کاری، پیشنهاد می‌گردد شناخت عوامل موثر بر استفاده بی‌رویه دانش‌آموزان از فضای مجازی و درگیری بیش از حد آن‌ها با فضای مجازی که اثرات منفی زیادی بر روی سلامت روان و جسم آن‌ها می‌گذارد از اولویت دولت‌ها، والدین، مدارس و سایر ارگان‌های مربوطه باشد. دولت‌ها باید تدابیری اتخاذ کنند که استفاده بدون حد و مرز کودکان از فضای مجازی را کاهش دهند یا اینکه با وضع چهارچوب‌هایی ورود به هر سایت و پلتفرمی را محدود نمایند. عدم وجود سواد رسانه‌ای برای والدین نیز امری نیازمند رسیدگی فوری است؛ زیرا والدینی که خود فاقد سواد رسانه‌ای می‌باشند نمی‌توانند نظارت درستی بر وبگردی‌های فرزندان خود داشته باشند. در نهایت، معلمان و مدیران می‌توانند با گذاشتن دوره‌های متنوع و یا حتی سخنرانی‌های کوتاه، دانش‌آموزان را با نحوه صحیح استفاده از رسانه‌های جمعی به خصوص فضای مجازی آگاه نموده و فواید و خطرات استفاده از فضای مجازی را به آن‌ها گوشزد کنند که این مهم نیز مستلزم وجود سواد رسانه‌ای در معلمان می‌باشد.

همچنین نتایج نشان داد که اهمال کاری تحصیلی نقش واسطه‌ای بین استفاده از فضای مجازی با پرخاشگری دارد. در تبیین این یافته می‌توان گفت دانش‌آموزانی که زمان زیادی را به صورت آنلاین در رسانه‌های اجتماعی سپری می‌کنند در مقابل خواست‌های والدین یا معلمان جهت انجام کارها و تکالیف، اهمال کاری نموده و انجام وظایف را به تعویق می‌اندازند؛ چرا که پلتفرم‌های رسانه‌های اجتماعی با بهره‌گیری از مکانیزم‌های پاداش‌دهی سریع - نظیر دریافت تأیید اجتماعی (لایک)، اشتراک‌گذاری محتوای بصری و تعاملات لحظه‌ای - انگیزه‌های قدرتمندی برای درگیر کردن مخاطبان ایجاد می‌کنند؛ امری که می‌تواند منجر به کاهش تمرکز بر فعالیت‌های ساختاریافته مانند مطالعه و انجام تکالیف شود. همزمان، صنعت بازی‌های الکترونیک که اکنون به یکی از ستون‌های اصلی اقتصاد دیجیتال تبدیل شده، فراتر از یک ابزار ساده برای اوقات فراغت، پارادایم‌های رفتاری جدیدی را در سطح جهانی پدید آورده است. اگرچه این صنعت تحولات بزرگی در زیرساخت‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری ایجاد کرده، اما یکی از چالش‌های جدی و آسیب‌زای آن، بازتولید الگوهای رفتاری خشونت‌آمیز در میان کاربران است. همه روزه شاهد انواع مقاله‌ها، کتاب‌ها و برنامه‌های مستند و کتب هستیم که بازی‌های رایانه‌ای را به افزایش خشونت در میان نسل جوان متهم می‌کنند. بنابراین هرچه دانش‌آموزان از فضای مجازی بیشتر استفاده کنند، به همان اندازه گرایش به اهمال کاری و به تبع آن خشونت در آنها افزایش می‌یابد و در نهایت اینکه بین ایجاد روحیه خشونت‌آمیز در اینترنت و گرایش دانش‌آموزان به خشونت رابطه وجود دارد. امروزه یکی از دغدغه‌های بسیاری از جوامع خشونت‌های به نمایش درآمده از

References

- Almurumudhe, L. K. A., Mahdad, A., Johni, A. A., & Yousefi, Z. (2024). The mediating role of self-esteem in the relationship between psychological capital, academic engagement, and academic procrastination with academic performance among students in Al-Diwaniyah, Iraq. *Iranian journal of educational sociology*, 7(3), 1-9. <https://doi.org/10.61838/kman.ijes.7.3.1>
- Asmalı, M., & Sayın, S. D. (2022). *Academic Procrastination in Language Learning: Adolescent Learners' Perspectives*. *Acuity: Journal of English Language Pedagogy, Literature and Culture*, 7 (2), 220-235. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1357518.pdf>
- Andreassen, C. S., Billieux, J., Griffiths, M. D., Kuss, D. J., Demetrovics, Z., Mazzoni, E., & Pallesen, S. (2016). The relationship between addictive use of social media and video games and symptoms of psychiatric disorders: A large-scale cross-sectional study. *Psychology of Addictive Behaviors*, 30(2), 252. <https://psycnet.apa.org/record/2016-13379-006>
- Boahene, K. O., Fang, J., & Sampong, F. (2019). Social Media Usage and Tertiary Students' Academic Performance: Examining the Influences of Academic Self-Efficacy and Innovation Characteristics. *Sustainability*, 11(8), 2431. <https://www.mdpi.com/2071-1050/11/8/2431>

- Budayová, Z., & Cintulová, L. L. (2025). Attitudes towards Cyberspace in Youth Education—Selected Problem Areas—Quantitative Research. *Andragogy Adult Education and Social Marketing*, 5(5).
<https://andragogy.pl/index.php/andragogy/article/view/1532>
- Choksi, S. T., & Patel, N. (2021). A Study to Find Out the Correlation of Mobile Phone Addiction with Anxiety, Depression, Stress and Sleep Quality in the College Students of Surat City. *Int J Cur Res Rev| Vol, 13*(08), 137.
- Choksi, S. T., & Patel, N. (2021). A Study to Find Out the Correlation of Mobile Phone Addiction with Anxiety, Depression, Stress and Sleep Quality in the College Students of Surat City. *Int J Cur Res Rev| Vol, 13*(08), 137.
<http://dx.doi.org/10.31782/IJCRR.2021.13812>
- Conger, R. D., Martin, M. J., Masarik, A. S., Widaman, K. F., & Donnellan, M. B. (2015). Social and economic antecedents and consequences of adolescent aggressive personality: Predictions from the interactionist model. Development and psychopathology, 27(4pt1), 1111-1127.
<https://doi.org/10.1017/S0954579415000711>
- Ellison, N. B & Stein Field, C. (2016). The benefits of Facebook "friends": Social capital and college students' use of online social network sites. *Computer Mediated Communication*, 12(4), 1143-1168.
<https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2007.00367.x>
- Fernie, B. A., Kopar, U. Y., Fisher, P. L., & Spada, M. M. (2018). Further development and testing of the metacognitive model of procrastination: Self-reported academic performance. *Journal of affective disorders*, 240, 1-5.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0165032717323790>
- Fentaw, Y., Moges, B. T., & Ismail, S. M. (2022). Academic procrastination behavior among public university students. *Education Research International*, 2022(1), 1277866.
<https://doi.org/10.1155/2022/1277866>
- Garnefski, N., Koopman, H., Kraaij, V., & ten Cate, R. (2009). Brief report: Cognitive emotion regulation strategies and psychological adjustment in adolescents with a chronic disease. *Journal of adolescence*, 32(2), 449-454.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1016/j.adolescence.2008.01.003>
- Gareau, A., Chamandy, M., Kljajic, K., & Gaudreau, P. (2018). The detrimental effect of academic procrastination on subsequent grades: The mediating role of coping over and above past achievement and working memory capacity. *Anxiety Stress Coping*, 32(2), 141-154.
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10615806.2018.1543763>
- Gulzar, M. A., Ahmad, M., Hassan, M., & Rasheed, M. I. (2021). How Social Media Use Is Related to Student Engagement and Creativity: Investigating Through the Lens of Intrinsic Motivation. *Behaviour and Information Technology*, 41(11), 2283-2293.
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0144929X.2021.1917660>
- Israel, A. C., Malatras, J. W., & Wicks-Nelson, R. (2020). *Abnormal child and adolescent psychology*. Routledge.
[10.4324/9780429286896_previewpdf](https://doi.org/10.4324/9780429286896_previewpdf)
- Kaplan, A. M., & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of SocialMedia. *Businesshorizons*, 53(1), 59-68.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0007681309001232>
- Melgaard, J., Monir, R., Lasrado, L. A., & Fagerstrøm, A. (2022). Academic procrastination and online learning during the COVID-19 pandemic. *Procedia computer science*, 196, 117-124.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877050921022195>
- Mwenzi, J. E., & Moyamani, E. A. (2023). Social networks addictions and academic performance of students at the University of Kinshasa. *Futurity Education*, 3(2), 213-622
<https://futurity-education.com/index.php/fed/article/view/129>
- Nurlaila, S., & Rahmawati, H. (2019). Academic Procrastination of Students at "A" Accredited Universities. *OF PSYCHOLOGY*, 42.
<https://jurnal.untag-sby.ac.id/index.php/ISMP/article/view/5389>
- Ojanen, T. T., Boonmongkon, P., Samakkeekarom, R., Samoh, N., Cholratana, M., & Omoteso, B. A. (2015). Bullying behaviour, its associated factors and psychological effects among secondary school students in Nigeria. *Journal of International Social Research*, 3(10), 498-508.
http://www.sosyalarastirmalar.net/cilt3/sayi10pdf/omotose_bonke.pdf
- Svardtal, F., & Løkke, J. A. (2022). The ABC of academic procrastination: Functional analysis of a detrimental habit. *Frontiers in psychology*, 13, 1019261.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1019261>
- Tras, Z., & Gökçen, G. (2020). Academic Procrastination and Social Anxiety as Predictive

Variables Internet Addiction of Adolescents. *International Education Studies*, 13(9), 23-35. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1266475>
Wu, C. Y., Lee, M. B., Liao, S. C., & Ko, C. H. (2019). A nationwide survey of the prevalence and psychosocial correlates of internet addictive disorders in Taiwan. *Journal of the Formosan Medical Association*, 118(1), 514-523.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S092966461830593X>

Yu, L., Shi, C., & Cao, X. (2019). Understanding the Effect of Social Media Overload on Academic Performance: A Stressor-Strain-Outcome Perspective. https://aisel.aisnet.org/hicss-52/dsm/social_is/3/